पठतु संस्कृतम्

शिक्षा

व्याकरणम्

शानच्-प्रत्यय: अभ्यास:

शानच्-प्रत्ययः

कम्पते - कम्पमानः/ना/नम्
बाधते - बाधमानः/ना/नम्
याचते - याचमानः/ना/नम्

पु - राम शब्दवत्
स्त्री - लता शब्दवत्
न - फल शब्दवत्

सह्, सेव्, लभ्, दय्, क्षम्, भज्, वन्द्,भाष्, शिक्ष्, भिक्ष्, त्वर्, चेष्ट्, घट्, जृम्भ्, कम्प्, बाध्, ईह्, याच्, एध्, स्पन्द्, स्पर्ध्, लम्ब्, राज्,

शानच्-प्रत्यय:

१. जृम्भमाणः नाविकः - द्वितीया .....

२. आरभमाणा चर्चा - सप्तमी .....

३. विद्यमानं पुस्तकम् - पञ्चमी .....

४. प्रकाशमानः सूर्यः - तृतीया .....

५. दीप्यमानं मुखम् - चतुर्थी .....

जृम्भमाणं नाविकम्

आरभमाणायां चर्चायाम्

विद्यमानात् पुस्तकात्

प्रकाशमानेन सूर्येण

दीप्यमानाय मुखाय

शानच्-प्रत्यय:

६. त्रायमाणः देवः - षष्ठी ....

७. गृह्णानः मर्कटः - तृतीया ....

८. शयाना पुत्री - सप्तमी ....

९. जानाना सा - पञ्चमी ....

१०. तन्वानः सौचिकः - द्वितीया .....

त्रायमाणस्य देवस्य

गृह्णानेन मर्कटेन

शयानायां पुत्र्याम्

जानानायाः तस्याः

तन्वानं सौचिकम्

शानच्-प्रत्ययः

बहुवचनान्तरूपाणि

१. बुध्यमानात् विषयात्	बुध्यमानेभ्यः विषयेभ्यः
२. राजमानं सिंहासनम्	राजमानानि सिंहासनानि
३. चेष्टमानेन बालेन	चेष्टमानैः बालैः
४. त्वरमाणया अधिकारिण्या	त्वरमाणाभिः अधिकारिणीभिः
५. प्रयतमानाय शिक्षकाय	प्रयतमानेभ्यः शिक्षकेभ्यः

शानच्-प्रत्ययः

६. भुञ्जानायाः नायिकायाः (षष्ठी).....

७. बाधमानायां चिन्तायाम् .....

८. स्पन्दमानायै बालिकायै .....

९. अधीयानस्य पितुः ....

१०. विक्रीणानायां निर्वाहिकायाम् .....

भुञ्जानानां नायिकानाम्

बाधमानासु चिन्तासु

स्पन्दमानाभ्यः बालिकाभ्यः

अधीयानानां पितॄणाम्

विक्रीणानासु निर्वाहिकासु

शानच्-प्रत्यय:

१. .... भुञ्जानां ..... पत्नीं पतिः आहूतवान् । (भुञ्जाना)

२. वेदम् ... अधीयानैः ..... वटुभिः गुरुः नमस्कृतः । (अधीयानाः)

३... विक्रीणानेन... आपणिकेन वस्तुनः मूल्यम् उक्तम् । (विक्रीणानः)

४. ... स्पर्धमानेषु .... छात्रेषु उत्साहः महान् अस्ति । (स्पर्धमानाः)

५. .. वर्धमानानां .... कुतृणानाम् उत्पाटनं कारय । (वर्धमानानि)

शानच्-प्रत्यय:

६. आत्मानं..... तरुणानां स्नेहम् अहं न इच्छामि ।
बहुमन्यमानानां (बहुमन्यमानाः)

७. .. खिद्यमानायाः .... मातामह्याः साहाय्यम् अवश्यं भवता करणीयम् । (खिद्यमाना)

८. माता ... मोदमानेभ्यः .. बालेभ्यः अधिकानि मोदकानि दत्तवती । (मोदमानाः)

९. .. त्वरमाणाभिः .... शिक्षिकाभिः पाठः न कृतः । (त्वरमाणाः)

१०. ... जायमानानि ... सस्यानि कीटाः बाधन्ते । (जायमानानि)

शानच्-प्रत्यय:

११. . प्रवर्तमानायां ..... चर्चायां प्रवेशः मास्तु । (प्रवर्तमाना)

१२. . अनुवर्तमानस्य . लेखस्य अग्रिमभागः अत्र अस्ति । (अनुवर्तमानः)

१३. . आशङ्कमानैः आरक्षकैः बहुविधाः प्रश्नाः पृष्टाः । (आशङ्कमानाः)

१४. . लम्बमानायाः ..... शाखायाः फलं स्वीकुरु । (लम्बमाना)

१५. . भाषमाणाय .... तस्मै भवती जलं दत्तवती किम् ? (भाषमाणः)

सन्धिः

सन्धिः

अच् + अन्तः	अजन्तः	जश्त्व-सन्धिः
सं + लापः	सँल्लापः	परसवर्ण-सन्धिः
मुं + चः	मुञ्चः	परसवर्ण-सन्धिः
दिक् + मूढः	दिङ्मूढः	अनुनासिक-सन्धिः
शरत् + चन्द्रः	शरच्चन्द्रः	श्चुत्व-सन्धिः
वाक् + शस्त्रम्	वाक्छस्त्रम्	छत्व-सन्धिः

सन्धिः

रामम् आह्वयतु	रामम् आह्वयतु	अनुस्वार-सन्धिः
सर्वस्मिन् + अपि	सर्वस्मिन्नपि	ङमुडागम-सन्धिः
षड् + सप्ततिः	षट्सप्ततिः	चर्त्व-सन्धिः
वाग् + हरति	वाग्घरति	पूर्वसवर्ण-सन्धिः
धनुस् + टङ्कारः	धनुष्टङ्कारः	ष्टुत्व-सन्धिः
गच्छत् + श्यालः	गच्छच्छ्यालः	छत्व-सन्धिः

1. विसर्ग-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-अकारः (अः)

परपदस्य आदि-अक्षरं **अकारः (अ)** **मृदु-व्यञ्जनम्**	ओ

मोक्षः + अस्ति = मोक्षोऽस्ति (गुण-सन्धिः, पूर्वरूप-सन्धिः)
धर्मः + रक्षति = धर्मो रक्षति
तृतीयः + अध्यायः = तृतीयोऽध्यायः (गुण-सन्धिः, पूर्वरूप-सन्धिः)
अवकाशः + दीयते = अवकाशो दीयते

1. विसर्ग-सन्धिः

मोक्षः + अस्ति =
मोक्ष + उ + अस्ति
विसर्ग-उकारः (उत्वम्)

मोक्ष + उ + अस्ति
मोक्षो + अस्ति
गुण-सन्धिः

मोक्षो + अस्ति
मोक्षोऽस्ति
पूर्वरूप-सन्धिः

1. विसर्ग-सन्धिः

अद्य **रामोऽपि** आगतवान् ।

वत्स ! **बालोऽसि** त्वम् ।

देवोऽवतु सर्वान् । (अवतु = रक्षतु)

धनिकोऽगच्छत् स्वग्रामम् ।

जनैः **धर्मोऽपाल्यत** ।

बालो धावति वेगेन ।

सेवको वस्तूनि अनयत् ।

अध्यापको गीतं पाठयति ।

अद्य **अष्टमो दिनाङ्कः** ।

विसर्गस्य **अकारो भवति** ।

1. विसर्ग-सन्धि:

अवकाशः + दीयते	अवकाशो दीयते
देवः + अस्ति	देवोऽस्ति
देव: + अवतु	देवोऽवतु
रामः + हरिः	रामो हरिः
स्थितः + धर्मराजः	स्थितो धर्मराजः

1. विसर्ग-सन्धि:

रामोऽपि	राम: + अपि
अकारो भवति	अकार: + भवति
अध्यापिको गीतं	अध्यापिक: + गीतं
बालो धावति	बाल: + धावति
बालोऽपरः	बाल: + अपरः

1. विसर्ग-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-अकारः (अः)

परपदस्य आदि-अक्षरं **अकारः (अ)** **मृदु-व्यञ्जनम्**	ओ

मोक्षः + अस्ति = मोक्षोऽस्ति (गुण-सन्धिः, पूर्वरूप-सन्धिः)
धर्मः + रक्षति = धर्मो रक्षति
तृतीयः + अध्यायः = तृतीयोऽध्यायः (गुण-सन्धिः, पूर्वरूप-सन्धिः)
अवकाशः + दीयते = अवकाशो दीयते